

в епідемічному процесі. У статті автор аналізує особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з ВІЛ-інфікованими людьми.

Ключові слова: ВІЛ-інфекція, ВІЛ-інфікованими людьми, соціальний працівник, профілактика, профілактичні програми.

Спирина Т. П., Пихур Г. А. Подготовка будущих социальных работников к работе с ВИЧ-инфицированными людьми

Высокий уровень заболеваемости ВИЧ-инфекцией предопределяет необходимость поддержки, расширения, перепрофилирования или обновления мероприятий по ее сдерживанию. Мониторинг и оценка программ профилактики и лечения ВИЧ-инфекции в целевых группах – это те два компонента, которые позволяют измерить прогресс и влияние этих программ, а также выявить изменения в эпидемическом процессе. В статье автор анализирует особенности подготовки будущих социальных работников к работе с ВИЧ-инфицированными людьми.

Ключевые слова: ВИЧ-инфекция, ВИЧ-инфицированными людьми, социальный работник, профилактика, профилактические программы.

Spirina T., Pikhur G. Preparation of Future Social Workers for Work with HIV-Infected People

The high level of HIV infection causes the need to maintain, expand, re-establish or update measures to contain it. Monitoring and evaluation of HIV prevention and treatment programs in target groups are the two components that measure the progress and impact of these programs, as well as detect changes in the epidemic process. In the article the author analyzes the peculiarities of preparing future social workers for work with HIV-infected people.

Key words: HIV infection, HIV-infected people, social worker, prevention, prevention programs.

Стаття надійшла до редакції 28.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Прошкін В. В.

УДК 378.016:356.13

О. М. Товстуха

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ СТУДЕНТІВ-
ПРИКОРДОННИКІВ У ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»**

У сучасних умовах відродження та зміцнення української армії, надзвичайно актуальним є питання отримання освіти

військовослужбовцями. Серед переміщених вищих навчальних закладів ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» є осередком, флагманом вищої освіти для захисників України. В подібній ситуації, нагальним стає питання організації навчального процесу для студентів-військовослужбовців, з урахуванням їх професійної діяльності. Зазначене питання є досить новим для педагогіки, соціальної педагогіки, психології, військової психології, психології освіти тощо. Але, деякі наукові здобутки, присвячені окресленій проблемі, знаходимо в працях К. Амбарова, О. Бикова, Ю. Кудрявцева, В. Уткіна, А. Хамаді (дослідження проблематики громадянської освіти і патріотичного виховання військовослужбовців у передових арміях світу); В. Гаманюк, О. Максименко, Н. Махиня, М. Тадеєва вивчали особливості організації іншомовної освіти; М. Сунгуровський, Л. Шангіна розглядали окремі аспекти соціальної політики держави в галузі соціального захисту військовослужбовців; В. Вікторов, О. Жабенко, Л. Гаєвський, В. Луговий, Н. Протасова, В. Садков розкривають проблематику державного управління вищою освітою.

Військовослужбовці Державної прикордонної служби України є не тільки особливою категорією серед студентів вищого навчального закладу, але й особливою категорією серед студентів-військовослужбовців. Оскільки особливості та умови праці прикордонників передбачають незаплановані відрядження, супроводи перших країн держави, добові наряди, патрулювання державного кордону. Подібна ситуація вимагає від навчально-наукових підрозділів університету мобільності викладачів, використання новітніх форм організації освітнього процесу, впровадження в роботу дистанційних форм навчання. Саме вищезазначеними факторами пояснюється актуальність наукової роботи «Психолого-педагогічні особливості організації навчального процесу для студентів-прикордонників у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»».

Метою статті визначаємо всебічний аналіз форм і методів навчально-виховної роботи з військовослужбовцями.

У психології відсутній єдиний підхід до розкриття поняття та структури людської діяльності. Діяльність – це специфічна форма суспільного буття людей, що полягає в цілеспрямованому перетворенні природної і соціальної дійсності [3].

Ураховуючи обмежений обсяг наукової статті, будемо використовувати класичне уявлення О. Леонтьєва про структуру людською діяльності. Так, до структури діяльності входять такі компоненти: потреби, мотиви, завдання, дії та операції. О. Леонтьєв зазначав, що діяльність містить три мікроструктури і блоки: перший пов'язаний з мотивами, другий – з метою, третій – з операціями. Для розкриття мети наукової роботи, спочатку розглянемо мотиви прикордонників під час вступу до закладу вищої освіти, потім розкриємо особливості організації навчального процесу для студентів-

прикордонників у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», наостанок охарактеризуємо форми роботи, які використовують у роботі з арміями закордоном.

У ряді наукових праць «мотив» розглядається тільки як інтелектуальний продукт мозкової діяльності. Так, Ж. Годфруа зазначав, що мотив – це міркування, за яким суб'єкт повинен діяти [4].

Протиріччя існують і з такого питання: до чого належать мотиви й мотивація – до дії чи до діяльності? О. Леонт'єв у 1956 році писав, що мотив спонукає окрему, часткову дію. У більш пізніх роботах він стверджував, дія не має саморобного мотиву. Якщо прийняти це як окремий випадок здійснення дій, то правомірність твердження О. Леонт'єва астає очевидною – кожна дія в складі діяльності не має власного мотиву, але це не значить, що ці дії не мотивовані [1].

Так, мотивом вступу прикордонників до вищого навчально закладу є: підвищення кваліфікації; перспективи кар'єрного зростання (отримання офіцерського звання, отримання більш високої посади); суспільну значимість професії та вищої освіти в цілому; можливість отримувати більш високу заробітну плату за наявності вищої освіти; відповідність професій нахилам та уподобанням військового.

Як ми зазначили вище, службово-бойова діяльність прикордонників має певні особливості: тривалі відрядження, добові наряди, незаплановані патрулювання державного кордону, вирішення спеціальних завдань у сфері забезпечення оборони та воєнної безпеки країни, що передбачає відсутність у військового стабільного графіка роботи. У подібній ситуації перед ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» та навчально-науковим інститутом педагогіки і психології (як підрозділом, де здобувають вищу освіту найбільша кількість прикордонників, серед інших структур університету) постало питання: «Яким чином організувати повноцінний навчальний процес для цієї специфічної категорії студентів?!». Вивчивши досвід провідних навчальних закладів світу, були впроваджені такі форми роботи:

1. Використання парадигми особистісно-орієнтовного навчання, цілеспрямована й змістовна взаємодія викладача та студента-військовослужбовця.

2. Індивідуальна робота викладача з кожним студентом-прикордонником з урахування стандартів ЄС та НАТО, підготовка воїна – здатного продукувати знання інноваційного характеру.

3. Розроблення і введення в навчальні плани нових навчальних спецкурсів, які відповідають сучасному та перспективному розвитку наукової думки,

4. Упровадження інноваційних методик викладання навчальних дисциплін та застосування технологій організації самостійної роботи студентів-прикордонників під керівництвом викладача.

5. Використання в роботі зі студентами-військовослужбовцями форм дистанційного навчання, спілкування за допомогою Skype.

6. Урахування в навчально-виховному процесу досвіду розвитку системи підготовки фахівців у державі, провідних країнах світу та його базування – на єдності навчання та виховання, подолання відриву навчально-виховного процесу від реальних проблем суспільного розвитку та військової служби студента-прикордонника.

7. Періодичне коригування змісту, організаційно-методичних засад освітнього процесу на основі всебічного впровадження національного досвіду і досвіду провідних країн світу.

Сучасна методика викладання в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» має багатий арсенал різноманітних способів, прийомів і засобів навчання, як загальнодидактичних, так і галузеводидактичних. Найбільш ефективними для роботи зі студентами-прикордонниками є інноваційні технології навчання, серед яких найбільш значимими у застосуванні є активні та інтерактивні методи навчання.

Технологія активного навчання спрямована на застосування таких методів навчання, які орієнтовані на особистість студента-військовослужбовця, на його безпосередню і свідому участь у саморозвитку, отримання на якісних знань, професійних умінь творчо вирішувати конкретні проблеми. Умовою для успішного інтерактивного навчання виступає постійна, активна взаємодія всіх учасників навчального процесу між собою (викладачів, студентів-військових, представників директоратів, адміністрації університету). Під цією співпрацею розуміємо: взаємоповагу, взаємодопомогу, взаємонавчання. Таким чином, методи, які використовуються у роботі зі студентами-прикордонниками є такими:

1. Метод моделювання різноманітних життєвих ситуацій, притаманних військовій службі, використання ділових і рольових ігор, ігрового проектування, комбінація тренінгових й інтерактивних технологій з іншими формами роботи.

2. Метод «суб'єкт» – «суб'єкт», згідно якого студент-військовослужбовець постає важливим суб'єктом освітньої діяльності, залученим до активної, творчої співпраці з викладачем, зацікавленим у здобутті глибоких і актуальних професійних знань.

3. Упровадження викладачами ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» інноваційних методів навчання (діалогових, діагностичних, активних, інтерактивних, дистанційних, комп'ютерних, мультимедійних, телекомунікаційних, тренінгових, проектних).

4. Запровадження альтернативних навчально-виховних технологій: алгоритмізованої, індивідуалізованої, диференційованої, модульної, колективної (в т.ч. у малих групах) тощо.

5. Активне використання методу вправ, як методу, виробленого самим життям, практикою військового навчання (тільки за допомогою вправ у військовослужбовців можливо сформувати навички виконання

різноманітних службово-бойових завдань, навички управління своїми діями в стресових ситуаціях.

Проаналізувавши систему підготовки військовослужбовців у межах нашої країни, розглянемо досвід США, Німеччини та Франції, як провідних країн світу. Сьогодні в США налічується 20 мільйонів ветеранів (осіб, які мають досвід регулярної служби в збройних силах). Багато з теперішніх службовців, які стали до лав американської армії **після трагедії 11 вересня**, пройшли Ірак та Афганістан. Саме задля їх успішної реінтеграції було значно розширено програми, які дозволяють військовим навіть після завершення служби впевнено почувати себе у суспільстві. Одним з основних елементів таких програм є **доступ до вищої освіти**, яка в США є дуже коштовною [2].

Тим, хто більше 36 місяців служив у регулярних військах після 11 вересня, держава повністю сплачує витрати за вищу освіту. Окремо, під час служби Міністерство оборони оплачує навчання військового в цивільному коледжі, якщо воно проводиться у його власний час.

Довіра, співчуття та «дисциплінована непокора» – серед навичок на яких наголошує військове навчання в США. В екстремальній ситуації надзвичайно важливо критично мислити, проводити оцінку середовища на безпеку, адекватно діяти в умовах невизначеності, передбачати і керувати змінами, діяти на основі **довіри, розуміння та емпатії**. Підготовка офіцерських кадрів для збройних сил США впроваджується по всій території країни. Розгалужена мережа навчальних закладів, забезпечує підготовку та підвищення кваліфікації офіцерських кадрів на різних ступенях підготовки за родами військ [10].

Найбільш поширеною формою підготовки є чотирирічне навчання на курсах, яке повністю фінансується за рахунок держави і складається з двох періодів: перший період – дворічний курс для студентів 1 та 2-го курсів (вивчають основи військової справи, не беручи на себе зобов'язання проходження військової служби); другий період – дворічний курс для студентів 3 та 4-го курсів проходить з обов'язковим проходженням служби за родами військ. Навчання на курсах проводиться один раз на тиждень протягом 3 – 4 годин [Там само].

Програма підготовки на курсах складається з циклів підготовки. Перший цикл підготовки включає в себе навчальну загальновійськову підготовку, на яку відводиться 180 годин навчального часу. Під час навчання курсанти отримують знання та набувають необхідних навичок з основ військової справи, вивчають історію та традиції видів збройних сил, склад та застосування різноманітних систем зброї, займаються фізичною підготовкою, працюють з електронними та топографічними картами, аерофотозйомками, виробляють командні навички. Заключний і найважливіший етап підготовки – це літні навчальні збори. Під час проходження зборів курсанти вперше зустрічаються з регулярними збройними силами і протягом шести тижнів проходять інтенсивну підготовку в начальних центрах і різних родах військ [Там само].

Другий цикл підготовки проводиться впродовж 300 годин, курсанти вивчають основні принципи військового мистецтва, організацію, озброєння та призначення видів збройних сил, родів військ і служб, організаційну систему управління, зв'язку та тилу, військове законодавство, права та обов'язки командирів молодшої ланки [10].

Особливістю в підготовці ще є те, що при проходженні служби у військах офіцери мають змогу отримувати освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра та магістра, навчаючись на заочному відділенні у цивільних університетах та академічних коледжах. Офіцер, який закінчив військове училище, курси ROTC або кандидатську школу й отримав базову професійну освіту, продовжує вдосконалювати свою особисту професійну підготовку. Для цього в армії США існують командирські заняття. На них офіцери вдосконалюють професійні навички з управління підрозділами в бою. Через певний час вони проходять тестування різного рівня складності, що вимагає від військовослужбовців постійного тренування як розуму, так і тіла. Крім того, на командирські заняття виносяться питання внутрішньої та зовнішньої політики США, розглядаються різні ситуації в «гарячих» точках планети [Там само].

Підготовка офіцерів у Німеччині побудована за відповідними етапами і проходить у військах, школах родів військ, офіцерських школах та університетах бундесверу [7]. Система підготовки офіцерських кадрів будується на розгорнутій мережі навчальних закладів, до яких входять: військова академія бундесверу, два університети його, офіцерські школи Сухопутних військ [11], школи роду військ: школа бойових дій військ (дві), артилерійська школа, школа армійської авіації, школа повітрянодесантних військ і військово-транспортної авіації, школа військової протиповітряної оборони, спеціальна школа педагогіки та економіки сухопутних сил, 1-ша школа технічних військ і спеціальна технічна школа сухопутних сил, 2-а школа технічних військ, школа захисту від зброї масового ураження й самозахисту, гірничо-альпійська школа, інженерно-будівельна школа, школа зв'язку, спеціальна електротехнічна школа сухопутних сил, школа військової поліції та школа штабної служби.

Під час навчання офіцери отримують фахові знання, навички в роботі за науковими методами, спроможність критичного мислення та набувають знань і педагогічних навичок під час проходження служби на керівних посадах. Після завершення навчання в університеті офіцерів направляють у війська для подальшого проходження військової служби.

Сучасна система освіти військових у Франції має свої особливості – це переважна кількість державних навчальних закладів, навчання в яких безкоштовне. Керівництво Франції надає особливого значення в підготовці та комплектуванні збройних сил кваліфікованими, політично благонадійними, професійно підготовленими офіцерами, з глибокими та різнобічними знаннями [8].

Одним із перших етапів реалізації майбутніх офіцерів є підготовчі військові ліцеї або, як їх називають, ліцеї оборони (Les lycées de la

defense). Військові ліцеї у Франції мають на меті дати випускнику старшу середню освіту, що в подальшому дозволяє перейти до наступного етапу навчання – до вищої освіти. Сьогодні в країні діють шість військових ліцеїв, чотири з яких належать до відомства сухопутних військ у містах Екс-ан-Прованс, Отан і Ла-Флеш [9].

Перший курс є адаптаційним до умов проживання та навчання і передбачає вивчення математики, французької мови, історії та інших загальноосвітніх дисциплін. Другий і третій курси вважаються основними, вивчаються фізика, хімія, латина та друга іноземна мова. Четвертий курс є орієнтаційним, із вивченням спеціальних предметів, поглиблено воно буде продовжено в ліцеї. Крім того, в програмі навчання передбачено вивчення початкових курсів військової історії, топографії та інших дисциплін, велика увага приділяється фізичній підготовці.

Таким чином, ми розглянули мотиви прикордонників під час вступу до закладу вищої освіти, розкрили особливості організації навчального процесу для студентів-прикордонників у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», охарактеризували форми роботи, які використовують у роботі з арміяцями закордоном. На цьому проблему не є вичерпною, подальші наші дослідження будуть присвячені питанню активізації використання викладачами вищих навчальних закладів дистанційних форм навчання в роботі з військовослужбовцями.

Список використаної літератури

- 1. Бордовская Н. В.** Педагогика / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – М. : Питер, 2006. – 298 с.
- 2. Від рядового до доктора наук – як США створюють найкращу армію світу [Електронний ресурс].** – Режим доступу : <https://ukrainian.voanews.com/a/vid-ryadovoho-do-doktora-nauk/4046795.html>
- 3. Загальна психологія: Підручник / О. В.Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.** – К. : Каравела, 2011. – 464 с.
- 4. Крягдже С. П.** Психология формирования профессиональных интересов / С. П. Крягдже. – Вильнюс, 1981 – 510 с.
- 5. Кудін В. О.** Освіта в США та Японії: метод. посіб. / В. О. Кудін. – К., 1996. – 56 с.
- 6. Ничкало Н. Г.** Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – К. : Віпол, 2000. – С. 58–80.
- 7. Профессиональная подготовка унтер-офицеров и сержантов в зарубежных армиях // Зарубежное военное обозрение.** – 2009. – № 5. – С. 21–28.
- 8. Симаков М.** Военно-учебные заведения Франции / М. Симаков // Зарубежное военное обозрение. – 1990. – № 1. – С. 14–18.
- 9. Стрелецкий А.** Лицей Сухопутных войск Франции / А. Стрелецкий // Зарубежное военное обозрение. – 2007. – № 11. – С. 33–37.
- 10. Стрелецкий А.** Система подготовки офицерских кадров в США / А. Стрелецкий // Зарубежное военное обозрение. – 12/2006. – С. 16–21.
- 11. Чернов В.** Подготовка офицерских кадров Сухопутных войск Германии / В. Чернов // Зарубежное военное обозрение. – 1992. – № 1. – С. 17–19

Товстуха О. М. Психолого-педагогічні особливості організації навчального процесу для студентів-прикордонників у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

У статті розглядається проблема організації навчально-виховної роботи з військовослужбовцями в умовах вищого навчального закладу. Метою статті визначено всебічний аналіз форм і методів навчально-виховної роботи з військовослужбовцями. Для розкриття мети наукової роботи, спочатку розглянули мотиви прикордонників під час вступу до закладу вищої освіти, потім розкрили особливості організації навчального процесу для студентів-прикордонників у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», наостанок охарактеризували форми роботи, які використовують у роботі з армійцями закордоном (Сполучені Штати Америки, Німеччина, Франція).

Ключові слова: військовослужбовець, мотив, соціально-психологічні форми, соціально-психологічні методи.

Товстуха О. Н. Психолого-педагогические особенности организации учебного процесса для студентов-пограничников в ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко»

В статье рассматривается проблема организации учебно-воспитательной работы с военнослужащими в условиях высшего учебного заведения. Целью статьи определено всесторонний анализ форм и методов учебно-воспитательной работы с военнослужащими. Для раскрытия цели научной работы, сначала рассмотрели мотивы пограничников при поступлении в учреждения высшего образования, затем раскрыли особенности организации учебного процесса для студентов-пограничников в ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко», охарактеризовали формы работы, которые используют при обучении армейцев за рубежом).

Ключевые слова: военнослужащие, мотив, социально-психологические формы, социально-психологические методы.

Tovstukha O. Psychological and Pedagogical Peculiarities of Organization of Educational Process for Students of Border Guards in Lugansk National University Named after Taras Shevchenko

The article deals with the problem of organization of educational work with servicemen in the conditions of a higher educational establishment. The purpose of the article is a comprehensive analysis of the forms and methods of educational work with military personnel. To reveal the purpose of scientific work, initially examined the motives of the border guards at the time of entering the institution of higher education (advanced training, career prospects (obtaining officer rank, receiving a higher post), the social significance of the profession and higher education in general, the opportunity to get higher salary in the presence of higher education, the correspondence of professions to inclinations and military preferences), then revealed the peculiarities of the

organization of the educational process for students of border guards in "Lugansk National Taras Shevchenko University "(using the paradigm of personality-orientated learning, purposeful and meaningful interaction between the teacher and student-serviceman, the use of working with student-soldiers forms of distance learning, communication with Skype), finally characterized the forms of work that are used in Work with Army soldiers abroad (United States of America, Germany, France).

Key words: serviceman, motive, socio-psychological forms, social-psychological methods.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 37.013.42:371.485:316.663.23

О. П. Шароватова

**ПРО ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ У ЗМІСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
З ОХОРОНИ ПРАЦІ**

На сучасному етапі модернізації системи вищої освіти України одним з найважливіших стратегічних завдань є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови удосконалення педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання.

Інновація, як оновлення, зміна, введення нового, у педагогічній інтерпретації означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Сучасним, передовим і прогресивним сьогодні є процес інтеграції гендерних аспектів у зміст та організацію навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти, що дедалі більше набуває свого розповсюдження. Система ж освіти виступає дієвим засобом, за допомогою якого суспільство відтворює гендерні відносини, формує гендерну культуру особистості і суспільства в цілому [1; 2].

Різномасштабні дослідницькі пошуки щодо освітньої системи України у гендерній площині здійснюють С. Вихор, Т. Говорун, Т. Голованова, І. Головашенко, П. Горностай, Т. Дороніна, І. Кльоцина, В. Кравець, І. Лебединська, О. Луценко, Т. Мельник, В. Олійник, О. Петренко, В. Приходькіна, С. Рожкова, Н. Чухим, О. Цокур, Л. Шлеїна, Л. Штильова; особливості формування гендерної культури молоді досліджені С. Демченко, О. Кізь, О. Кікінежді, Л. Мандрик, П. Міддлетон, Г. Петрученя, А. Пренгель, П. Терзі та ін.